

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за грудень 2024 року

1. Справи про банкрутство	4
1.1. Про підстави для відмови в затвердженні плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство	4
1.2. Про право нового арбітражного керуючого відмовитися від позову, поданого попереднім арбітражним керуючим у межах справи про банкрутство боржника	7
1.3. Про незастосування визначеної КУзПБ судової процедури до ПАТ, яке було створено як банківська установа та надалі змінило найменування і види статутної діяльності	9
1.4. Про порядок заявлення скарги на дії / бездіяльність арбітражного керуючого та/або відшкодування шкоди	13
1.5. Про закриття провадження у справі про банкрутство МПП, ліквідаційна процедура якого тривала понад 13 років	15
2. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав	18
2.1. Щодо юрисдикційності спору про визнання протиправним та скасування рішення міської ради як засновника комунального підприємства про внесення змін до фінансового плану комунального підприємства й ефективності такого способу захисту	18
2.2. Щодо відсутності порушення прав позивачів рішеннями органів юридичної особи, прийнятими до їхнього вступу до складу її учасників (до набуття корпоративних прав щодо такої юридичної особи)	22
2.3. Про неефективність для захисту майнового інтересу щодо збереження майна, яке перебуває у володінні позивача, вимоги про скасування реєстраційних дій щодо іншої юридичної особи та неналежність такого способу захисту, як заборона використання найменування юридичної особи іншої організаційно-правової форми	24
2.4. Щодо правового статусу наглядової ради в закладі охорони здоров'я та обсягу її повноважень	27
3. Справи щодо земельних відносин	30
3.1. Щодо обсягу правомочностей землекористувача	30
3.2. Щодо вимоги позивача, який не є стороною правочинів, про витребування земельної ділянки від її кінцевого набувача	33
3.3. Щодо повноважень військових адміністрацій у сфері земельних правовідносин	35
4. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів	37
4.1. Щодо вимог про визнання недійсними окремих положень договору про надання послуг з управління багатоквартирним будинком з підстав невідповідності його змісту Типовому договору	37
5. Процесуальні питання	40
5.1. Щодо виключного права державних спеціалізованих установ на проведення трасологічної експертизи	40

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВС	– Верховний Суд
ГК України	– Господарський кодекс України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
Державний реєстр банків	– Державний реєстр банків України
ДП	– державне підприємство
Єдиний державний реєстр	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань
Закон про банки	– Закон України «Про банки та банківську діяльність»
Закон про гарантування вкладів	– Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»
ЗК України	– Земельний кодекс України
КАС України	– Кодекс адміністративного судочинства України
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
МКТП	– Міжнародна класифікація товарів і послуг
МПП	– Мале приватне підприємство
НБУ	– Національний банк України
НКРЕКП	– Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
ОК	– обслуговуючий кооператив
ОП КГС ВС	– об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ПП	– приватне підприємство
СП КГС ВС	– судова палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
УКРНОІВІ	– Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій
ФДМУ	– Фонд державного майна України
Фонд	– Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Справи про банкрутство

1.1. Про підстави для відмови в затвердженні плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство

Умова в плані санації щодо виконання боржником зобов'язань перед кредиторами за рахунок коштів, отриманих боржником як відшкодування шкоди, завданої збройною агресією проти України з боку російської федерації та окупацією територій України, тобто умова, яка містить вказівку на подію, на настання якої розраховує боржник, без зазначення строку та терміну виконання відповідних зобов'язань, суперечить вимогам щодо змісту плану санації в частині визначення заходів відновлення платоспроможності та строків погашення вимог кредиторів

КГС ВС розглянув касаційні скарги ТОВ «СВП ПЛЮС», Центрального міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків, ТОВ «СЕЛЛБАЙ», ТОВ «ГРУП СЕБ Україна» і ТОВ «ІДІДЖІ ГРУП», у яких заявники, а також ТОВ «Делонгі Україна» приєдналися до касаційної скарги ТОВ «ГРУП СЕБ Україна», у справі за заявою ТОВ «Дієса» (далі – боржник) про затвердження плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство.

Боржник подав до суду заяву про затвердження плану санації товариства до відкриття провадження у справі про банкрутство відповідно до ст. 5 КУзПБ (далі – план санації). Вона мотивована наявністю підстав для затвердження схваленого рішенням зборів кредиторів боржника плану його санації, процедуру проведення якої ініційовано за рішенням єдиного засновника боржника через велику кредиторську заборгованість підприємства перед 281 кредитором, що виникла внаслідок збитків, завданих боржнику та його торговельній мережі «Eldorado» збройною агресією російської федерації, зменшення попиту, істотним скороченням або припиненням постачання продукції тощо.

Поданий на затвердження суду план санації, що схвалений зборами кредиторів, містить умови погашення вимог, одна з яких передбачає, що частка від суми основного боргу товариства перед кожним незабезпеченим кредитором, зазначеним в п. 5.2 розд. 5 «Кредитори боржника» плану санації, відстрочується до дати отримання товариством відшкодування збитків, завданих повномасштабною військовою агресією російської федерації проти України, але не пізніше 60 календарного місяця, наступного за місяцем затвердження плану санації.

Крім того, план санації містить такі заходи відновлення платоспроможності боржника: оптимізація торговельної мережі, персоналу, витрат; продаж частини майна; стягнення збитків з країни-агресорки; ліквідація дебіторської заборгованості; зміна асортиментної політики та стратегія змішаних продажів через магазини та онлайн-канали.

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеною без змін постановою апеляційного господарського суду, затверджено план санації терміном дії 60 місяців.

Суди зважали на наявність підстав для затвердження плану санації боржника, а також на те, що ліквідаційний аналіз боржника свідчить про вигідність для кредиторів плану санації порівняно з ліквідацією боржника з огляду на фінансові результати застосування процедури санації заявника до відкриття провадження у справі про банкрутство та фінансові результати застосування ліквідаційної процедури, враховуючи критерії повноти задоволення вимог незабезпечених кредиторів (за участі у процедурі досудової санації незабезпечені кредитори отримують майже на 24,36 % більше прямого погашення заборгованості та додатково претендують на часткове погашення суми основного боргу після відшкодування товариству збитків, спричинених повномасштабною військовою агресією російської федерації проти України).

ОЦІНКА СУДУ

Предметом розгляду став поданий боржником на затвердження план санації до відкриття провадження у справі про банкрутство, порядок схвалення та умов якого заперечуються кредиторами, чії вимоги включені до цього плану, зокрема з підстав надання боржником в плані санації недостовірних відомостей, невідповідності його умов вимогам закону та невігідності умов цього плану для тих кредиторів, що голосували проти його схвалення.

КГС ВС зауважив, що системний аналіз положень ст. 5 КУзПБ дає змогу стверджувати, що процедура санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство (досудова санація) проводиться під судовим контролем, який умовно можна розмежувати на такі етапи:

I етап – ч. 6 ст. 5 КУзПБ – суд здійснює формальну перевірку заяви про затвердження плану санації на відповідність вимогам законодавства щодо форми, змісту, наявності всіх необхідних додатків;

II етап – ч. 7, 8 ст. 5 КУзПБ – суд здійснює розгляд заяви та заперечення кредиторів щодо заяви про затвердження плану санації по суті в судовому засіданні;

III етап – ч. 9, 10, 11 ст. 5 КУзПБ – суд здійснює функції нагляду за процедурою досудової санації, що проявляється у його повноваженнях щодо відсторонення керуючого санацією від виконання ним своїх обов'язків, заміни керуючого санацією, внесенні змін до плану санації, розгляду заяв боржника або кредитора про припинення процедури санації у разі порушення виконання плану санації та заяв про затвердження звіту про виконання плану санації тощо.

Отже, з метою дотримання балансу інтересів кредиторів та боржника суд при затвердженні плану санації повинен займати активну процесуальну позицію, яка має полягати в повному, всебічному та об'єктивному з'ясуванні обставин, що стосуються перевірки порядку схвалення плану санації та дослідження його змісту.

Як зазначив КГС ВС, тлумачення норм ч. 5 ст. 4, абз. 10 ч. 2 ст. 5 КУзПБ свідчать про те, що метою санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство є відновлення платоспроможності боржника, а ліквідаційний аналіз як один з обов'язкових документів, який має бути долучено до плану санації, повинен

вказувати на вигідність для кредиторів умов та виконання плану санації порівняно з ліквідацією боржника.

Тому під час розгляду плану санації до обставин, що їх має обов'язково довести боржник та достеменно встановити суд, належать: 1) наявність ознак неплатоспроможності боржника або її загрози; 2) вигідність для кредиторів виконання плану санації порівняно з ліквідацією боржника.

Тобто на суд покладено обов'язок встановити наявність ознак неплатоспроможності боржника (її загрози) та вигідність виконання плану санації для кредиторів порівняно з ліквідацією, спираючись на відомості, зазначені в плані санації та ліквідаційному звіті, а також оцінити зміст заходів щодо виконання плану санації.

КГС ВС звернув увагу, що у визначенні оцінки вигідності для кредиторів плану санації порівняно із застосуванням щодо боржника процедури ліквідації однією із категорій, яка береться за основу для такої оцінки, є порядок (умови) розрахунків боржника з кредиторами. Такі умови можуть передбачати розстрочення, відстрочення або прощення (списання) боргів боржника (або їх частини) за вимогами кредиторів (або їх частини), що беруть участь у плані санації (ч. 3 ст. 5 КУзПБ).

При цьому КГС ВС наголосив, що прощення (списання) боргів не потребує темпорального визначення, а лише необхідно визначити суму та склад боргу, що прощається (списується). Однак у разі зазначення про розстрочення / відстрочення боргів боржника перед кредиторами відповідні умови плану санації мають містити конкретний календарний порядок розстрочення / відстрочення боргів боржника (строки, терміни).

З огляду на викладене КГС ВС виснував, що умова в плані санації щодо виконання боржником зобов'язань перед кредиторами, вимоги яких включені до цього плану, за рахунок коштів, отриманих боржником як відшкодування шкоди, завданої збройною агресією російської федерації проти України та окупацією територій України, тобто має вказівку на подію, на настання якої розраховує боржник, однак не містить ні строку, ні терміну виконання відповідних зобов'язань, не є такою, що відповідає правилам визначення або погодження строку / терміну виконання зобов'язання в розумінні ст. 251–255, 530 ЦК України.

Отже, визначення такої умови в плані санації до відкриття провадження у справі про банкрутство як відстрочення боргів боржника без вказівки на конкретний календарний порядок відстрочення (строк або термін), однак з вказівкою на відстрочення до настання події суперечить встановленим . 2 ст. 5 КУзПБ вимогам щодо змісту плану санації в частині визначення строку погашення вимог кредиторів, які беруть участь у санації (щодо всієї суми вимог або її частини).

Аналогічного висновку КГС ВС дійшов і щодо тих умов плану санації, які містять заходи з його виконання, серед яких відновлення платоспроможності боржника шляхом стягнення збитків з країни-агресора.

КГС ВС також назвав такими, що не відповідають закону, умови плану санації щодо кінцевих розрахунків за вимогами, що відстрочуються, оскільки зазначені у плані строки з огляду на зміст застереження щодо виконання умов не є граничними / остаточними, а мають відсилку до події, на настання якої боржник об'єктивно не впливає та не забезпечує.

Зазначені порушення законодавства КГС ВС кваліфікував як неврегулювання боржником згідно з планом санації правовідносин з кредиторами щодо погашення їх грошових вимог (або їх частини), що обумовлює невизначеність прав кредиторів та обов'язків боржника в цій частині згідно з планом санації. А тому такі порушення законодавства свідчать про завідомо невігідні умови плану санації для зазначених кредиторів (у частині умов про погашення боржником вимог кредиторів) у розумінні положень абз. 2 ч. 2 та абз. 4 ч. 8 ст. 5 КУзПБ.

Отже, враховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку, що відповідно до закону наведені порушення є самостійною та достатньою підставою для відмови у затвердженні плану санації боржника у цій справі.

За результатами касаційного перегляду КГС ВС скасував рішення судів попередніх інстанцій та ухвалив нове рішення про відмову в затвердженні плану санації ТОВ «Дієса».

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 26.11.2024 у справі № 910/3368/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123873500>.

1.2. Про право нового арбітражного керуючого відмовитися від позову, поданого попереднім арбітражним керуючим у межах справи про банкрутство боржника

За наявності ухвали про заміну арбітражного керуючого використання новопризначеним розпорядником майна боржника прав та обов'язків, передбачених положеннями ст. 42 ГПК України, відповідає вимогам закону

КГС ВС у межах справи про банкрутство ТОВ «Оконт-центр» розглянув касаційну скаргу ТОВ «Фінансова компанія «Централ Фінанс».

У межах справи про банкрутство ТОВ «Оконт-Центр» розпорядником майна зазначеного Товариства – арбітражним керуючим Харитонюком Є. В. подано позовну заяву про витребування майна з чужого незаконного володіння, визнання недійсним договору іпотеки, скасування реєстрації іпотеки.

У процесі розгляду справи місцевий господарський суд відсторонив арбітражного керуючого Харитонюка Є. В. від виконання обов'язків з припиненням його повноважень розпорядника майна боржника у справі про банкрутство.

Окремою ухвалою суд, зокрема, призначив іншого арбітражного керуючого Мандія В. І. розпорядником майна.

До господарського суду першої інстанції надійшла заява арбітражного керуючого Мандія В. І. про відмову від позову, у якій він звернув увагу

на необґрунтованість позову Харитонюка Є. В. та відсутність доказів, на які він посилається у тексті позовної заяви.

Місцевий господарський суд прийняв відмову від позову розпорядника майна Мандія В. І. та закриття провадження у справі, зазначивши, що на момент розгляду заяви відсутні докази суперечності дій розпорядника майна інтересам особи, яку він представляє; заява підписана уповноваженою особою, законодавству не суперечить.

Суд апеляційної інстанції залишив без змін ухвалу про прийняття відмови від позову та закриття провадження.

На думку заявника касаційної скарги, спірні ухвала та постанова суперечать положенням ст. 3, 13 ЦК України, ст. 1, 44 КУЗПБ, ст. 43, 191, 237 ГПК України, оскільки відмова розпорядника майна від позову є зловживанням процесуальними правами та вчинена всупереч інтересам процедури розпорядження майном, у зв'язку із чим така заява повинна залишатись без розгляду.

ОЦІНКА СУДУ

Предметом судового розгляду в цій справі є відмова розпорядника майна боржника від позову, який було подано попереднім арбітражним керуючим.

КГС ВС зауважив, що чинне процесуальне законодавство (зокрема ст. 46 та 191 ГПК України) визначає процесуальний порядок вирішення питання щодо наявності підстав для прийняття відмови від позовної заяви.

Наведеними нормами ГПК України передбачено право позивача як учасника справи, з урахуванням приписів цього Кодексу та керуючись наявною у нього метою, вільно обирати вид власної процесуальної поведінки, в тому числі шляхом відмови від позову на будь-якій стадії судового процесу.

КГС ВС вважає в цілому правильними висновки судів попередніх інстанцій про те, що подання позову арбітражним керуючим під час виконання обов'язків розпорядника майна не ототожнюється безпосередньо з особою арбітражного керуючого.

Тобто з огляду на визначений нормами КУЗПБ правовий статус арбітражного керуючого в процедурі банкрутства, така особа не може вважатися безпосередньо позивачем у випадках, коли він діє від імені боржника, виконуючи покладені на нього КУЗПБ обов'язки розпорядника майна.

Зазначене свідчить про те, що новопризначений у справі про банкрутство розпорядником майна інший арбітражний керуючий не набуває статусу позивача за позовом, а лише замінює попереднього арбітражного керуючого.

При цьому така особа наділена відповідними процесуальними правами та обов'язками щодо поданого попереднім арбітражним керуючим позовом, тому в цьому випадку суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про те, що за наявності ухвали про заміну арбітражного керуючого, використання новопризначеним розпорядником майна боржника прав та обов'язків, передбачених положеннями ст. 42 ГПК України, відповідає вимогам закону.

Водночас КГС ВС виснував про передчасність висновків судів попередніх інстанцій про те, що відмова розпорядником майна від позову в цій справі не порушуватиме прав інших осіб.

Суди попередніх інстанцій, обмежившись посиланням на доводи новообраного розпорядника майна боржника та окремих учасників справи, фактично не надали відповідної оцінки доводам арбітражного керуючого, викладеним безпосередньо у позовній заяві, та наслідкам розгляду цієї справи для боржника та його кредиторів.

За результатами касаційного провадження КГС ВС скасував рішення судів попередніх інстанцій, а справу направив на новий розгляд до місцевого господарського суду для вирішення питання щодо закриття провадження.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 29.11.2024 у справі № 924/159/14 (924/175/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123641218>.

1.3. Про незастосування визначеної КУзПБ судової процедури до ПАТ, яке було створено як банківська установа та надалі змінило найменування і види статутної діяльності

Статус банку набувається з моменту прийняття НБУ рішення про видачу банківської ліцензії з одночасним внесенням регулятором запису до Державного реєстру банків, тоді як втрата юридичною особою такого статусу відбувається у результаті завершення реорганізації банку або його ліквідації за спеціальною процедурою, здійснюваною (за винятком процедури добровільної ліквідації) державною спеціалізованою установою – Фондом у визначеному банківським законодавством порядку, кінцевим наслідком чого (реорганізації чи ліквідації) є здійснення НБУ запису в Державному реєстрі банків про припинення банку. Відкликання банківської ліцензії не є самостійною підставою для втрати юридичною особою статусу банку.

Виведення неплатоспроможного банку з ринку здійснюється Фондом в один із способів, визначених Законом про гарантування вкладів. Виведення банку з ринку в інший спосіб, зокрема й шляхом виключення слова «банк» з його назви та «банківської діяльності» з видів його діяльності, законом не передбачено.

Застосування норм КУзПБ та здійснення господарським судом провадження у справі про банкрутство банків, які виводяться з ринку або ліквідуються відповідно до банківського законодавства, не допускається

КГС ВС розглянув касаційні скарги ПАТ «Український інноваційний банк» в особі в. о. уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на продовження виведення з ринку ПАТ «Український інноваційний банк» та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у справі про визнання банкрутом ПАТ «Українська інноваційна компанія».

ПАТ «Українська інноваційна компанія» було створено як юридичну особу – банк (повне найменування Публічне акціонерне товариство «Український інноваційний банк», скорочене – ПАТ «Укрінбанк»), яка відповідно до Закону про банки на підставі банківської ліцензії здійснювала банківську діяльність.

Наглядовою радою ПАТ «Український інноваційний банк» ініційовано проведення позачергових загальних зборів акціонерів, на яких прийнято рішення про

перейменування ПАТ «Український інноваційний банк» на ПАТ «Укрінком», змінено місцезнаходження акціонерного товариства, затверджено нову редакцію його статуту, змінено види діяльності товариства за Класифікацією видів економічної діяльності (виключено «діяльність комерційних банків» за КВЕД 64.19) та призначено голову правління і членів правління.

Згодом рішенням позачергових загальних зборів акціонерів ПАТ «Укрінком» змінено назву акціонерного товариства на ПАТ «Українська інноваційна компанія».

Згідно з пунктом 1.1 статуту акціонерного товариства в редакції від 18.03.2017 ПАТ «Українська інноваційна компанія» продовжує свою діяльність на підставі цього статуту шляхом зміни найменування з ПАТ «Укрінком» на ПАТ «Українська інноваційна компанія», яке є набувачем всіх прав та обов'язків ПАТ «Укрінком» та ПАТ «Український інноваційний банк».

ТОВ «ЮС-Металл» (кредитор) звернувся до господарського суду з заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство ПАТ «Українська інноваційна компанія» (боржник) у порядку ст. 34 КУзПБ.

Наявність підстав для ініціювання судової процедури банкрутства кредитор мотивував невиконанням боржником взятих на себе господарських зобов'язань за договором підряду.

Місцевий господарський суд ухвалою від 15.05.2020, зокрема, відкрив провадження у справі про банкрутство, визнав грошові вимоги кредитора до боржника, ввів мораторій на задоволення вимог кредиторів та процедуру розпорядження майном боржника, вирішив інші процедурні питання.

У питанні застосовності до боржника судової процедури банкрутства місцевий господарський суд урахував, що ПАТ «Українська інноваційна компанія» не є банком у розумінні Закону про банки, адже на момент розгляду заяви кредитора боржник не мав банківської ліцензії, відсутні відомості про зазначену юридичну особу в Єдиному Державному реєстрі банків та не спростовані відомості про неї в Єдиному державному реєстрі.

На переконання суду першої інстанції, оскільки код ЄДРПОУ є ідентифікуючою ознакою юридичної особи, яка залишається незмінною протягом усього часу її існування, ПАТ «Українська інноваційна компанія» та ПАТ «Український інноваційний банк») є однією юридичною особою.

За результатом нового апеляційного розгляду справи суд апеляційної інстанції ухвалу залишив без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Щодо виникнення та припинення у юридичної особи статусу банку

СП КГС ВС зазначив, що системний аналіз банківського законодавства у питанні виникнення та втрати правового статусу банку дає змогу зробити такі висновки:

1) підставою для набуття статусу банку та здійснення банківської діяльності є наявність ліцензії, виданої регулятором (НБУ), та внесення запису до Державного реєстру банків. При цьому внесення відомостей про юридичну особу до означеного Реєстру здійснюється НБУ одночасно з прийняттям ним рішення про надання

банківської ліцензії (згідно зі ст. 2, 17, ч. 5 ст. 19 Закону про банки, статтю 7 Закону про НБУ);

2) закон встановлює обов'язок зазначення організаційно-правової форми та слова «банк» у найменуванні банку, яке (найменування) вказується в установчих документах і вноситься до єдиного державного реєстру. Втім, норми банківського законодавства не пов'язують набуття чи втрату правового статусу банку зі зміною найменування юридичної особи, зокрема шляхом виключення з її назви слова «банк». Водночас зміни до статуту банку (в тому числі зміна його найменування), які підлягають державній реєстрації, без попереднього погодження НБУ не допускаються (згідно із ч. 1 та 3 ст. 90 ЦК України, ст. 15, ч. 3 ст. 16 Закону про банки, ч. 1 ст. 2 Закону про господарські товариства, ч. 4 ст. 3 Закону про акціонерні товариства, пунктом 9 ч. 1 ст. 7 Закону про НБУ);

3) банківське законодавство пов'язує існування статусу банку з наявністю спеціальної правосуб'єктності (набутої в результаті отримання відповідної ліцензії), що надає право такій юридичній особі здійснювати банківську діяльність. Однак відкликання регулятором банківської ліцензії не є саме по собі свідченням втрати юридичною особою статусу банку, адже такий здійснюваний НБУ захід впливу є лише складовою (в окремому випадку також і передумовою) процедури реорганізації банку чи його ліквідації як у разі відкликання банківської ліцензії за пропозицією Фонду чи при ліквідації за ініціативою власників, так і у разі відкликанні її (ліцензії) з власної ініціативи НБУ. Отже, без реорганізації або ліквідації банку в установленому банківським законодавством порядку втрата юридичною особою правового статусу банку є неможливою (згідно зі ст. 26, 27, 73, 77–79 Закону про банки, пунктами 3.1–3.4 глави 3 Положення про реорганізацію, ст. 104 ЦК України, ч. 2 ст. 39 Закону про гарантування вкладів).

З урахуванням наведеного КГС ВС виснував, що статус банку набувається з моменту прийняття НБУ рішення про видачу банківської ліцензії з одночасним внесенням регулятором запису до Державного реєстру банків, тоді як втрата юридичною особою такого статусу відбувається у результаті завершення реорганізації банку або його ліквідації за спеціальною процедурою, здійснюваною (за винятком процедури добровільної ліквідації) державною спеціалізованою установою – Фондом у визначеному банківським законодавством порядку, кінцевим наслідком чого (реорганізації чи ліквідації) є здійснення НБУ запису в Державному реєстрі банків про припинення банку. При цьому відкликання банківської ліцензії не є самостійною підставою для втрати юридичною особою статусу банку.

Щодо особливостей нормативного регулювання процедури виведення банку з ринку

СП КГС ВС зазначив, що відповідно до вимог банківського законодавства процедура виведення неплатоспроможного банку з ринку безпосередньо пов'язана із прийняттям рішення НБУ про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, що має наслідком запровадження Фондом тимчасової адміністрації у цьому банку (згідно зі ст. 75, 76 Закону про банки, ч. 1 ст. 34 Закону про гарантування вкладів).

Фонд є установою, що виконує спеціальні функції, зокрема, щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку та їх ліквідації. У визначених законом випадках Фонд може делегувати рішенням виконавчої дирекції Фонду частину або всі свої повноваження як тимчасового адміністратора або ліквідатора уповноваженій особі (уповноваженим особам) Фонду (згідно із ч. 1 ст. 1, ч. 1 ст. 3, ч. 1 ст. 35 Закону про гарантування вкладів). Фонд розпочинає процедуру виведення неплатоспроможного банку з ринку шляхом запровадження тимчасової адміністрації не пізніше наступного робочого дня після офіційного отримання рішення НБУ про віднесення банку до категорії неплатоспроможних. При цьому протягом 30 днів з дня початку тимчасової адміністрації виконавча дирекція Фонду затверджує план врегулювання, у якому визначаються заходи щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку в один із визначених законом способів (згідно із ч. 1 ст. 34, ч. 1 та 2 ст. 39 Закону про гарантування вкладів).

Способами виведення неплатоспроможного банку з ринку є такі: 1) ліквідація банку з відшкодуванням з боку Фонду коштів за вкладами фізичних осіб у порядку, встановленому Законом про гарантування вкладів; 2) ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку; 3) відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією; 4) створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку і подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку; 5) продаж неплатоспроможного банку інвестору (згідно із ч. 2 ст. 39 Закону про гарантування вкладів).

КГС ВС зауважив, що процедура виведення неплатоспроможного банку з ринку, яка включає визначення та чіткий розподіл компетенції відповідних органів державного управління (НБУ та Фонду), уповноважених на прийняття рішень та проведення цієї процедури, врегульована спеціальними нормами банківського законодавства.

Виведення неплатоспроможного банку з ринку здійснюється Фондом в один із способів, визначених Законом про гарантування вкладів. Виведення банку з ринку в інший спосіб, зокрема й шляхом виключення слова «банк» з його назви та «банківської діяльності» з видів його діяльності, законом не передбачено;

Застосування норм КУзПБ та здійснення господарським судом провадження у справі про банкрутство банків, які виводяться з ринку або ліквідуються відповідно до банківського законодавства, не допускається (згідно з абз. 1 ч. 3 ст. 2 Закону про банкрутство, абз. 1 ч. 2 ст. 2, абз. 2 ч. 1 ст. 37 КУзПБ, ч. 8 ст. 36 Закону про гарантування вкладів).

Таким чином, у разі прийняття рішення НБУ про віднесення певного банку до категорії неплатоспроможних та/або про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку, виведення такого банку з ринку здійснюється саме Фондом як уповноваженою на це державною спеціалізованою установою та лише

за процедурою, врегульованою банківським законодавством. Характерною ознакою такої процедури є визначена законом її строковість.

За результатами розгляду касаційної скарги СП КГС ВС залишила без змін рішення судів попередніх інстанцій.

Детальніше з текстом постанови СП КГС ВС від 16.10.2024 у справі № 913/266/20 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123873486>.

1.4. Про порядок заявлення скарги на дії / бездіяльність арбітражного керуючого та/або відшкодування шкоди

У разі якщо поряд з оскарженням дій / бездіяльності арбітражного керуючого у справі про банкрутство заявник заявляє до арбітражного керуючого вимогу про відшкодування шкоди, завданої його діями / бездіяльністю, ці вимоги мають заявлятися та розглядатися у спорі про відшкодування шкоди: із дотриманням вимог щодо загальних підстав відповідальності за завдану майнову шкоду, передбачених, зокрема, статтею 1166 ЦК України; за правилами заявлення вимог та розгляду спорів майнового характеру, що вирішуються у межах справи про банкрутство (стаття 7 КУзПБ), тобто за правилами позовного провадження

У касаційному провадженні КГС ВС здійснив розгляд касаційної скарги ліквідатора ПАТ «Енергогідромеханізація» – арбітражного керуючого Гайдукова С. П. та вирішив питання розгляду скарги на дії / бездіяльність ліквідатора банкрута з вимогами здійснити перерахування коштів від реалізації майна банкрута на користь забезпеченого кредитора

Місцевий господарський суд визнав ПАТ «Енергогідромеханізація банкрутом; відкрив ліквідаційну процедуру, призначив ліквідатором товариства арбітражного керуючого Гайдукова С. П.

З метою продажу майна банкрута, яке є предметом забезпечення кредиторських вимог АТ КБ «ПриватБанк», ліквідатор звернувся до забезпеченого кредитора із запитом щодо надання погодження на продаж.

У результатів перемов та судових розглядів були частково погоджені умови продажу забезпеченого майна, окрім відшкодування витрат на його утримання та збереження. Банк відмовився від погодження будь-яких витрат, пов'язаних з утриманням, збереженням та визначенням вартості заставного майна.

За реалізоване на аукціоні майно заставний кредитор отримав кошти за вирахуванням зазначених витрат.

Банк оскаржив дії ліквідатора ПАТ «Енергогідромеханізація – арбітражного керуючого Гайдукова С. П. та просив визнати протиправними його дії (бездіяльність) щодо неперерахування АТ КБ «ПриватБанк» коштів у повному обсязі від реалізації майна боржника, що перебувало в заставі банку, та зобов'язати арбітражного керуючого здійснити перерахування коштів у сумі 3 775 825,83 грн від реалізації заставного майна на рахунок кредитора АТ КБ «ПриватБанк». На переконання банку, ліквідатор використав кошти, отримані від продажу заставного майна, не

для задоволення вимог забезпеченого кредитора, чим було завдано майнової шкоди цьому кредитору.

У свою чергу ліквідатор просив суд затвердити звіт арбітражного керуючого про витрати ліквідаційної процедури у справі про банкрутство, що підлягають відшкодуванню за рахунок коштів, отриманих від реалізації майна, яке є предметом забезпечення кредиторських вимог АТ КБ «ПриватБанк».

Місцевий господарський суд відмовив у задоволенні скарги банку на дії (бездіяльність) ліквідатора та задовольнив клопотання ліквідатора про затвердження звіту арбітражного керуючого Гайдукова С.П. про витрати ліквідаційної процедури.

Суд апеляційної інстанції не погодився з позицією місцевого суду, скасувавши його ухвалу з прийняттям нового рішення про часткове задоволення скарги банку на дії (бездіяльність) ліквідатора щодо неперерахування коштів у повному обсязі від реалізації майна боржника та зобов'язавши арбітражного керуючого здійснити перерахування коштів у сумі 1 912 462,05 грн. Також апеляційна інстанція частково задовольнила клопотання ліквідатора про витрати ліквідаційної процедури, які підлягають відшкодуванню за рахунок коштів, отриманих від реалізації заставного майна, у частині охорони майна та послуг відповідальної особи, у затвердженні решти витрат відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ

У зверненнях до суду у справі про банкрутство щодо дій арбітражного керуючого законодавець встановив різне правове регулювання для їх розгляду і для вирішення відповідних спорів між заявником та арбітражним керуючим.

У цій справі заявник домагається захисту його прав кредитора на задоволення визнаних грошових вимог до боржника шляхом стягнення з ліквідатора шкоди на спірну суму, яка, за його доводом, була завдана неправомірним неперерахуванням ліквідатором отриманих коштів від реалізації заставного майна.

Згідно із ч. 3 ст. 147 ГК України збитки, завдані суб'єкту господарювання порушенням його майнових прав громадянами чи юридичними особами, а також органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, відшкодовуються йому відповідно до закону.

Однак вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної особі арбітражним керуючим, заявляються не до боржника, а до такого особливого суб'єкта цивільної та господарської відповідальності у справі про банкрутство як арбітражний керуючий (ст. 25 КУзПБ), тоді як ні ГПК України, ні КУзПБ безпосередньо не визначають процесуальних правил (процедури) розгляду відповідних вимог та зазначеної категорії спору.

Правовідносини щодо відшкодування збитків врегульовані, зокрема, положеннями глави 25 «Відшкодування збитків у сфері господарювання» ГК України та глави 82 «Відшкодування шкоди» розділу III «Окремі види зобов'язань» книги 5 «Зобов'язальне право» ЦК України.

Ураховуючи, що вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної арбітражним керуючим, впливають та пов'язані безпосередньо зі здійсненням процедур у справі про банкрутство, КГС ВС дійшов висновку, що в разі якщо поряд з оскарженням дій /

бездіяльності арбітражного керуючого у справі про банкрутство заявник заявляє до арбітражного керуючого вимогу про відшкодування шкоди, завданої його діями / бездіяльністю, ці вимоги мають заявлятися та розглядатися у спорі про відшкодування шкоди:

- з дотриманням вимог щодо загальних підстав відповідальності за завдану майнову шкоду, передбачених, зокрема, ст. 1166 ЦК України;

- за правилами заявлення вимог та розгляду спорів майнового характеру, що вирішуються у межах справи про банкрутство (ст. 7 КУзПБ), тобто за правилами позовного провадження.

Якщо заявник, не погоджуючись з діями / бездіяльністю арбітражного керуючого, звертається з вимогами про відшкодування шкоди, заподіяної арбітражним керуючим, з порушенням наведених порядку та вимог – не з позовом про відшкодування шкоди, а зі скаргою на дії арбітражного керуючого (ліквідатора) у справі про банкрутство, то ця скарга задоволенню не підлягає, а суд ухвалює рішення про відмову в її задоволенні.

Зважаючи на викладене, КГС ВС виснував, що суд апеляційної інстанції ухвалив оскаржуване рішення про задоволення скарги банку всупереч встановленим законом порядку і вимогам для розгляду та вирішення спору про відшкодування шкоди, завданої особі арбітражним керуючим у справі про банкрутство, здійснивши розгляд по суті вимог АТ КБ «Приватбанк» про стягнення шкоди з ліквідатора на користь кредитора за результатами розгляду скарги на дії ліквідатора у справі про банкрутство, а не позову в межах справи про банкрутство про відшкодування шкоди.

За результатами розгляду касаційної скарги КГС ВС дійшов висновку, що суди попередніх інстанцій допустили порушення встановлених законом (зокрема ст. 7 КУзПБ) порядку та вимог для розгляду і вирішення спору про відшкодування шкоди, завданої особі арбітражним керуючим у справі про банкрутство, а тому в цій частині судові рішення підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про відмову в задоволенні скарги.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 21.11.2024 у справ № 904/5748/18 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123380003>.

1.5. Про закриття провадження у справі про банкрутство МПП, ліквідаційна процедура якого тривала понад 13 років

Господарський суд, виконуючи одну з основних функцій під час провадження у справі про банкрутство – дотримання балансу захисту публічного та приватного інтересів, може закрити провадження у справі про банкрутство МПП відповідно до загальних процесуальних норм (п 2 ч. 1 ст. 231 ГПК України) та ст. 6 Конвенції у разі тривалості процедури банкрутства, відсутності ліквідатора, пасивної поведінки кредиторів щодо погодження кандидатури ліквідатора та визначення джерел оплати послуг ліквідатора

КГС ВС розглянув касаційну скаргу кредитора – ПАТ «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк» в особі уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на ліквідацію ПАТ «ПРОМІНВЕСТБАНК» на рішення судів попередніх інстанцій щодо обґрунтованості закриття провадження у справі про банкрутство МПП «Регіон-Донбас».

07.06.2010 ухвалою Господарського суду Донецької області відкрито провадження у справі про банкрутство МПП «Регіон-Донбас».

Місцевий господарський суд ухвалив постанову про визнання банкрутом боржника МПП «Регіон-Донбас», відкрив ліквідаційну процедуру.

У зв'язку з проведенням антитерористичної операції на території Донецької області справа № 5/104б втрачена. Суд першої інстанції ухвалою від 30.05.2016 частково відновив за наявними документами втрачену господарську справу на стадії ліквідаційної процедури.

За час розгляду відновленої справи судом здійснено заміну кредиторів, неодноразово зобов'язано ліквідатора боржника надати суду відомості щодо проведення ліквідаційної процедури (звіт про свою діяльність під час проведення ліквідаційної процедури, про використання коштів боржника та відповідні підтвердні документи), а комітет кредиторів – пропозиції щодо кандидатури арбітражного керуючого для виконання функцій ліквідатора банкрута, а також щодо подальшого руху справи. Судом застосовувався автоматизований відбір арбітражного керуючого для виконання повноважень ліквідатора, проте визначені системою кандидатури не надали своєї згоди на участь у цій справі.

Провадження у справі № 5/104б про банкрутство МПП «Регіон-Донбас» перебуває на стадії ліквідації з 05.10.2011, тобто ліквідаційна процедура триває майже 13 років.

Місцевий господарський суд заклав провадження у справі про банкрутство МПП «Регіон-Донбас»; скасував дію мораторію на задоволення вимог кредиторів; зобов'язав державного реєстратора внести до Єдиного державного реєстру запис про закриття провадження у справі про банкрутство МПП «Регіон-Донбас». Із цим рішенням погодився суд апеляційної інстанції.

Закриваючи провадження у справі, господарський суд зазначив, що станом на 23.07.2024 матеріали справи не містять жодних пропозицій від комітету кредиторів або окремих кредиторів щодо порядку здійснення подальшого провадження у цій справі, у тому числі щодо погодження кандидатури ліквідатора та визначення джерел і розміру грошової винагороди (оплати послуг) ліквідатора. Неприйняття внаслідок бездіяльності зборами (комітетом) кредиторів рішення про обрання арбітражного керуючого у разі відсторонення арбітражного керуючого та відсутність звернення комітету кредиторів до господарського суду з клопотанням про призначення іншого арбітражного керуючого і як наслідок, відсутність арбітражного керуючого – ліквідатора у справі про банкрутство унеможливають подальше провадження. З урахуванням того, що КУзПБ не встановлює відповідної підстави для закриття провадження у справі про банкрутство в такому випадку, проте не визначає й вичерпного переліку підстав для закриття провадження, суд визнав достатніми

правові підстави для закриття провадження у справі про банкрутство МПП «Регіон-Донбас» відповідно до приписів п. 2 ч. 1 ст. 231 ГПК України через відсутність предмета спору.

ОЦІНКА СУДУ

На розгляд КГС ВС постало питання правомірності закриття провадження у справі про банкрутство МПП «Регіон-Донбас».

КГС ВС зазначив, що одним з основних завдань провадження у справі про банкрутство є задоволення сукупності вимог кредиторів неплатоспроможного боржника.

Під час здійснення провадження у справі про банкрутство кредитор за наявними у нього правами не може безумовно покладатися у вчиненні дій з оскарження правочинів чи інших дій, спрямованих на виявлення, повернення майна банкрута, лише на ліквідатора. Як особа, зацікавлена у задоволенні наявних в нього грошових вимог до боржника у повному обсязі, кредитор має діяти розсудливо та проявляти уважність щодо стану своїх прав.

Процедури банкрутства як за приписами Закону про банкрутство, так і КУзПБ мають строковий характер. Відповідно до положень ст. 58 КУзПБ строк ліквідаційної процедури не може перевищувати 12 місяців.

КГС ВС зазначив, що у разі тривалого здійснення провадження у справі про банкрутство через неможливість його завершення із застосуванням спеціальних норм законодавства про банкрутство суд має право застосувати загальні процесуальні норми з метою забезпечення права на справедливий суд у розумінні строків розгляду справи і забезпечення балансу інтересів кредиторів та боржника під час судового провадження.

Норми ст. 90 КУзПБ, які визначають порядок та підстави закриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), як і інші положення цього Кодексу, не містять окремого визначення такої підстави для закриття провадження у справі про банкрутство як «відсутність предмета спору» (знищення предмета спору), однак протилежний підхід, тобто продовження провадження у справі за цих умов, матиме наслідком порушення прав та інтересів боржника, його кредиторів та в цілому суперечитиме спрямованості законодавства про банкрутство.

Зважаючи на те, що справа про банкрутство перебуває понад 13 років на стадії ліквідаційної процедури, яка об'єктивно не здійснюється у зв'язку з відсутністю ліквідатора; на пасивну поведінку кредиторів у справі щодо погодження кандидатури ліквідатора та визначення джерел оплати його послуг, на безрезультатність вжитих судом дій щодо визначення кандидатури арбітражного керуючого для участі у цій справі як ліквідатора, а чинний у справі про банкрутство мораторій упродовж тривалого часу забороняє задоволення вимог конкурсних кредиторів боржника, для забезпечення принципів розгляду справи впродовж розумного строку незалежним та безстороннім судом і гарантування правової певності кредиторів КГС ВС погодився з висновком суду першої інстанції про закриття провадження у справі про банкрутство МПП «Регіон-Донбас» відповідно до загальних процесуальних норм (п. 2 ч. 1 ст. 231 ГПК України) та ст. 6 Конвенції.

Водночас КГС ВС зауважив, що факт закриття провадження у справі про банкрутство МПП «Регіон-Донбас» з названих причин не є підставою для списання / прощення наявної у боржника заборгованості, не припиняє господарську діяльність боржника, не перешкоджає виконанню боржником наявних грошових зобов'язань, не позбавляє як фізичних, так і юридичних осіб права на подальше ведення господарської діяльності з боржником та в разі порушення підприємством відповідних зобов'язань – на судових захист.

За результатами касаційного перегляду КГС ВС залишив без змін рішення судів попередніх інстанцій.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 10.12.2024 у справі № 5/1046 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123819158>.

2. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

2.1. Щодо юрисдикційності спору про визнання протиправним та скасування рішення міської ради як засновника комунального підприємства про внесення змін до фінансового плану комунального підприємства й ефективності такого способу захисту

Розгляд справи за позовом про визнання протиправним та скасування рішення міської ради про внесення змін до фінансового плану комунального підприємства належить до юрисдикції господарського суду.

Оскільки міська рада є засновником комунального підприємства, здійснює щодо нього управлінські повноваження, забезпечує його діяльність, визначає її напрями та несе відповідальність за наслідки такої діяльності, вона повинна мати змогу за потреби коригувати фінансовий план комунального підприємства шляхом внесення до нього змін.

Визнання рішення міськради протиправним та його скасування не може привести до захисту або відновлення порушеного права позивача, оскільки оскаржуване рішення вичерпало свою дію. Такий спосіб захисту є неефективним

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Комунального некомерційного підприємства Південної міської ради «Центр первинної медичної допомоги № 1 Харківського району» у справі за позовом скаржника до Південної міської ради Харківського району Харківської області про визнання протиправним та скасування рішення.

Засновником, власником та органом управління майном Комунального некомерційного підприємства Південної міської ради «Центр первинної медичної допомоги № 1 Харківського району» (далі – КНП «ЦПМД № 1») є міська рада.

У грудні 2022 року виконавчий комітет Міської ради затвердив фінансовий план на 2023 рік, наданий КНП «ЦПМД № 1». Водночас у липні 2023 року за рішенням

міської ради до фінансового плану були внесені деякі зміни, зокрема щодо реконструкції будівель позивача.

КНП «ЦПМД № 1» не погодилося із цим рішенням та звернулося до суду з позовом у порядку адміністративного судочинства.

Суд першої інстанції постановив ухвалу, якою закрити провадження на підставі п. 1 ч. 1 ст. 238 КАС України; роз'яснив позивачу, що спір, який пов'язаний з діяльністю або припиненням діяльності юридичної особи, повинен розглядатися за правилами господарського судочинства. Суд апеляційної інстанції залишив зазначену ухвалу без змін.

У лютому 2024 року КНП «ЦПМД № 1» звернулося з позовом до господарського суду.

На день звернення до господарського суду фінансовий план на 2023 рік був фактично виконаний.

Господарський суд позов задовольнив повністю; визнав протиправним та скасував рішення міської ради про внесення змін до фінансового плану. Апеляційний господарський суд це рішення скасував та ухвалив нове, яким відмовив у позові.

ОЦІНКА СУДУ:

Щодо юрисдикційності спору в цій справі КГС ВС дійшов такого висновку.

Відповідно до ст. 2 ГК України учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Під організаційно-господарськими відносинами у ГК України (ч. 6 ст. 3) розуміються відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю.

За змістом ч. 1 ст. 24 ГК України управління господарською діяльністю в комунальному секторі економіки здійснюється через систему організаційно-господарських повноважень територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання, які належать до комунального сектора економіки і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління.

Частиною 5 ст. 16 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» передбачено, що органи місцевого самоврядування здійснюють планування розвитку мережі закладів охорони здоров'я комунальної форми власності.

Тож до компетенції ради належить здійснення розпорядчих функцій та прийняття рішень, зокрема, щодо реалізації організаційно-господарської діяльності підприємств, установ та організацій комунальної власності територіальної громади.

КГС ВС зазначив, що правова природа спору між КНП «ЦПМД № 1» та міською радою впливає з правовідносин управління діяльністю юридичної особи та організаційно-господарських відносин.

Розгляд справи за позовом про визнання протиправним та скасування рішення міської ради про внесення змін до фінансового плану комунального підприємства належить до юрисдикції господарського суду.

Щодо повноваження міської ради як засновника комунального підприємства змінювати його фінансовий план КГС ВС зазначив таке.

За організаційно-правовою формою заклади охорони здоров'я комунальної власності можуть утворюватися та функціонувати як комунальні некомерційні підприємства або комунальні установи (ч. 14 ст. 16 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»).

Відповідно до статуту КНП «ЦПМД № 1» позивач є комунальним унітарним некомерційним підприємством.

Частина 1 ст. 75 ГК України закріплює обов'язок державного комерційного підприємства (крім банків) складати і виконувати річний фінансовий план відповідно до закону та у строки, встановлені цією статтею. Частина 2 цієї статті встановлює строк затвердження фінансового плану державного комерційного підприємства з можливістю його перегляду протягом усього планового періоду.

КГС ВС зауважив, що фінансовий план комунального некомерційного підприємства є основним плановим документом, згідно з яким таке підприємство здійснює витрати, отримує доходи, визначає обсяг та спрямування коштів для виконання своїх функцій протягом року. Фінансовий план комунального некомерційного підприємства затверджується його власником.

Похідним від права засновника затверджувати фінансовий план є право на внесення змін до нього. У правовідносинах, що виникають між комунальним підприємством та радою, зазначене право реалізується шляхом прийняття відповідних рішень.

Оскільки міська рада є засновником комунального підприємства, здійснює щодо нього управлінські повноваження, забезпечує його діяльність, визначає її напрями та несе відповідальність за наслідки такої діяльності, вона повинна мати змогу за потреби коригувати фінансовий план комунального підприємства шляхом внесення до нього змін.

При цьому зміни до фінансового плану КНП «ЦПМД № 1» можуть, зокрема, вноситися за проектом, що готується самим підприємством та подається до фінансового відділу міської ради.

Наведене передбачено Порядком складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану Комунального некомерційного підприємства Південної міської ради «ЦПМД № 1 Харківського району», затвердженим рішенням сесії міської ради (далі – Порядок).

Міська рада має право повернути проєкт фінансового плану на доопрацювання КНП «ЦПМД № 1» на стадії його погодження.

Втім, зміни до фінансового плану КНП «ЦПМД № 1» можуть бути внесені міською радою також з власної ініціативи, що безпосередньо впливає зі ст. 10, 16, 59 Закону України «Про місцеве самоврядування», ст. 24, 63, 75, 78, 135 ГК України у їх системному зв'язку. Відсутність у Порядку окремої норми, яка б передбачала відповідне право засновника на внесення змін до фінансового плану підконтрольного комунального підприємства, не свідчить про відсутність у нього такого права, оскільки це впливає із закону.

Зворотне свідчило б про безпідставне обмеження прав засновника щодо підконтрольного комунального підприємства, створювало невизначеність у правовідносинах між ними.

Щодо ефективності способу захисту, обраного комунальним підприємством, за умови, що рік, на який затверджувався фінансовий план, закінчився і план був фактично виконаний, КГС ВС зазначив таке.

За обставинами цієї справи КНП «ЦПМД № 1» звернулося з позовом до господарського суду, коли оскаржуване рішення вже вичерпало свою дію, а фінансовий план на 2023 рік був фактично виконаний.

В абз. 4 п.1 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 23.06.1997 №2-зп у справі № 3/35-313 зазначено, що за своєю природою ненормативні правові акти, на відміну від нормативних, встановлюють не загальні правила поведінки, а конкретні приписи, звернені до окремого індивіда чи юридичної особи, застосовуються одноразово й після реалізації вичерпують свою дію.

У п. 5 Рішення Конституційного Суду України від 22.04.2008 №9-рп/2008 у справі № 1-10/2008 наголошується, що правові акти ненормативного характеру (індивідуальної дії) стосуються окремих осіб, розраховані на персональне (індивідуальне) застосування і після реалізації вичерпують свою дію.

КГС ВС погодився з висновком суду апеляційної інстанції про те, що обраний позивачем спосіб захисту є неефективним.

Задоволення вимоги про визнання рішення протиправним та його скасування не може призвести до захисту або відновлення порушеного права позивача, оскільки за наслідками його прийняття затверджено оновлений фінансовий план комунального підприємства, де були зменшені видатки на заходи його розвитку. Відповідно, оскаржуване рішення вичерпало свою дію.

КГС ВС касаційну скаргу залишив без задоволення, постанову апеляційного господарського суду без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.12.2024 у справі № 922/476/24 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/123752015>.

2.2. Щодо відсутності порушення прав позивачів рішеннями органів юридичної особи, прийнятими до їхнього вступу до складу її учасників (до набуття корпоративних прав щодо такої юридичної особи)

Рішення органів юридичної особи, прийняті до вступу позивачів до складу її учасників (до набуття корпоративних прав щодо такої юридичної особи), не можуть бути визнані такими, що порушують їх корпоративні права, оскільки корпоративні права виникають у їх носія із права на частку в статутному капіталі. Водночас саме лише вчинення правочину з відчуження частки (прийняття рішення загальних зборів) не має наслідком автоматичного переходу корпоративних прав від первісного власника до набувача

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом Смарт Кемікалс С.а.р.л. та Альфа Ечівментс С.а.р.л. до ТДВ «Перечинський лісохімічний комбінат», за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, Сан Грінвуд Інтернешнл С.а.р.л., про визнання недійсним рішення загальних зборів, визнання недійсною нової редакції статуту, скасування запису про державну реєстрацію змін до установчих документів.

Звертаючись до суду із цим позовом позивачі посилалась на те, що рішення загальних зборів учасників ТДВ «Перечинський лісохімічний комбінат» в частині затвердження нової редакції статуту відповідача підлягає визнанню недійсним, адже його прийнято за відсутності кворуму загальних зборів учасників ТДВ «Перечинський лісохімічний комбінат» та без повідомлення про скликання загальних зборів учасників відповідача, зокрема позивачів.

Рішенням господарського суду в задоволенні позовних вимог відмовлено у повному обсязі. Суд першої інстанції, ухвалюючи рішення, дійшов висновку, що права та охоронювані інтереси позивачів оспорюваним рішенням загальних зборів товариства не були порушенні.

Постановою апеляційного господарського суду рішення господарського суду скасовано. Ухвалено нове рішення суду, яким позовні вимоги задоволенні у повному обсязі.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що загальні збори ТДВ «Перечинський лісохімічний комбінат» відбулись 02.10.2018. На них, зокрема, змінено склад учасників ТДВ «Перечинський лісохімічний комбінат», вирішено затвердити відповідні угоди, а також розподіл належної товариству частки між учасниками товариства – ОСОБА_3, ОСОБА_2 та ОСОБА_1, які мають протягом шести місяців сплатити товариству

визначену вартість цієї частки, вирішено затвердити перерозподіл часток у статутному капіталі товариства. Крім того, визначено, що в результаті голосування щодо другого питання порядку денного відбулася зміна складу учасників товариства.

Господарським судом встановлено, що на спірних загальних зборах були присутні усі учасники ТДВ «Перечинський лісохімічний комбінат», які голосували «за» прийняття усіх рішень із питань порядку денного голосували (100 % голосів від загальної кількості голосів), що підтверджується змістом протоколу загальних зборів учасників відповідача від 02.10.2018.

Державна реєстрація у ЄДР зміни складу учасників відповідача відбулася 09.10.2018.

КГС ВС зауважив, що Смарт Кемікалс С.а.р.л. та Альфа Ечівментс С.а.р.л. (набувачі за договорами відступлення часток у статутному капіталі відповідача від 02.10.2018) набули корпоративних прав щодо ТДВ «Перечинський лісохімічний комбінат» саме з моменту державної реєстрації частки у статутному капіталі товариства, тобто з 09.10.2018. Відповідно, із цього моменту вони набули статусу учасника товариства, що надало їм можливість реалізовувати права із частки.

Тож на момент скликання та проведення спірних загальних зборів ТДВ «Перечинський лісохімічний комбінат» позивачі у справі (Смарт Кемікалс С. а.р.л. та Альфа Ечівментс С.а.р.л.) не були учасниками товариства та, відповідно, не мали корпоративних прав щодо нього.

Можливість реалізації корпоративних прав, у тому числі права на управління юридичною особою шляхом участі у загальних зборах учасників товариства, нерозривно пов'язана з правом власності на частку такої юридичної особи.

Проте позивачі не були учасниками ТДВ «Перечинський лісохімічний комбінат» на дату проведення оспорюваних загальних зборів.

З огляду на наведене КГС ВС дійшов висновку, що рішення органів юридичної особи, прийняті до вступу позивачів до складу її учасників (до набуття корпоративних прав щодо такої юридичної особи), не можуть бути визнані такими, що порушують їх корпоративні права, оскільки корпоративні права виникають у їх носія із права на частку у статутному капіталі. Водночас саме лише вчинення правочину з відчуження частки (прийняття рішення загальних зборів) не має наслідком автоматичного переходу корпоративних прав від первісного власника до набувача.

Отже, позов у цій справі спрямований не на захист корпоративних прав позивачів.

КГС ВС зазначив про те, що суди попередніх інстанцій мали б відмовити в позові виключно з огляду на відсутність порушених прав та інтересів позивачів у спірних правовідносинах.

Ураховуючи наведене, КГС ВС касаційну скаргу задовольнив частково. Постанову апеляційного господарського суду скасував. Рішення господарського

змінив, виклавши його мотивувальну частину в редакції цієї постанови. У решті рішення господарського суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.12.2024 у справі № 907/780/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123916235>.

2.3. Про неефективність для захисту майнового інтересу щодо збереження майна, яке перебуває у володінні позивача, вимоги про скасування реєстраційних дій щодо іншої юридичної особи та неналежність такого способу захисту, як заборона використання найменування юридичної особи іншої організаційно-правової форми

Вимоги про скасування реєстраційних дій щодо іншої юридичної особи не дають змоги позивачу ефективно захистити його право та/або законний інтерес, зокрема майновий інтерес щодо збереження майна, яке перебуває в його володінні.

Саме у спорі про право позивач має доводити як законність набуття ним прав на майно колгоспу, так і факт того, що саме він є правонаступником колгоспу.

Скасування реєстраційних дій не поновить прав позивача на передане йому майно та не зафіксує статусу його як правонаступника колгоспу в будь-яких публічних реєстрах.

Такий спосіб захисту як заборона використання найменування юридичної особи іншої організаційно-правової форми (без доведення, що відповідне найменування є комерційною (фірмовою) назвою та/або захищене іншими правами інтелектуальної власності, встановленими законом) не передбачений законом, тобто є неналежним способом захисту

КГС ВС розглянув касаційну скаргу СФК «Родіна» у справі за позовом ПАТ «Укргазвидобування» до селищної ради, сектору державної реєстрації, СБК «Родіна», за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача – Філія бурового управління «Укрбургаз» АТ «Укргазвидобування», про скасування реєстраційних дій.

Заявляючи позовні вимоги про скасування в ЄДР реєстраційних дій про створення Колгоспу «Родіна», внесення рішення засновників про припинення в результаті його реорганізації Колгоспу «Родіна», зміну складу комісії з припинення / виділу Колгоспу «Родіна», припинення Колгоспу «Родіна» в результаті реорганізації шляхом приєднання до СБК «Родіна», а також про зобов'язання останнього припинити використання найменування Колгоспу «Родіна» (з урахуванням заяви про зміну предмета позову), позивач не лише стверджував про протиправність дій державного реєстратора, а й вказував на наявність у нього матеріально-правового інтересу щодо спірних правовідносин, порушення його прав та інтересів оскаржуваними реєстраційними діями стосовно Колгоспу «Родіна».

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, виходив зі встановлених порушень під час здійснення державним

реєстратором оспорюваних реєстраційних дій, а також того, що саме позивачу належить законний інтерес, на захист якого ним подано позов. Зокрема, позивач тривалий час змушений доводити в судових справах свої права щодо Колгоспу «Родіна» та його майна, яких він набув з 01.10.1992, та відсутність підстав для вимог СБК «Родіна» як правонаступника Колгоспу «Родіна», включення відомостей про який відбулось 28.09.2016 із грубими порушеннями законодавства з боку державного реєстратора.

Суди також виснували, що безспірне право позивача на цей позов ґрунтується на законному інтересі збереженні майна, що перебуває у його володінні.

Рішення судів мотивовані, зокрема, тим, що з 01.10.1992 Колгосп «Родіна» приєднався до Хрещищенського УБР ДП «Укрбургаз» та фактично припинив існування; відсутність у позивача статусу правонаступника Колгоспу «Родіна» не має значення, оскільки позивач захищає свій законний інтерес, який полягає в збереженні майна, яке перебуває у власності позивача; відсутність даних у реєстрі юридичних осіб не свідчить про відсутність у позивача статусу правонаступника Колгоспу «Родіна».

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що заявлені позивачем у цій справі вимоги про скасування реєстраційних дій щодо іншої юридичної особи – Колгоспу «Родіна», в тому числі реєстраційної дії про його припинення в результаті реорганізації шляхом приєднання до СБК «Родіна», щодо якого як правонаступника Колгоспу «Родіна» міститься запис в ЄДР, не дають змоги позивачу ефективно захистити його право та/або законний інтерес, зокрема майновий інтерес щодо збереження майна, яке перебуває в його володінні.

КГС ВС урахував, що предметом спору в цій справі не є вимоги майнового характеру, тобто спір у справі не стосується захисту у визначений законодавством спосіб майнового права позивача – ПАТ «Укргазвидобування», зокрема щодо постійного користування землею, права власності на нерухоме майно, основних і оборотних засобів тощо.

КГС ВС вважає, що в цілому заявлені позивачем у цій справі вимоги спрямовані на намагання позивача виключити з ЄДР дані (записи) про те, що правонаступником Колгоспу «Родіна» є СБК «Родіна», у спорах з яким, як стверджує позивач, він мусить доводити, зокрема, своє право на Колгосп «Родіна» та його майно, а також встановити обставини належності позивачу права щодо Колгоспу «Родіна» та його майна (землі, нерухомого майна основних і оборотних засобів тощо), які не підлягають встановленню у межах заявлених позивачем у цій справі вимог.

КГС ВС зауважив, що за відсутності у позивача, який не є (не був) ні членом Колгоспу «Родіна», ні СБК «Родіна», права вплинути, зокрема, шляхом оскарження відповідних рішень СБК «Родіна» про створення останнього, внесення до статутних

документів запису про те, що СБК «Родіна» є правонаступником Колгоспу «Родіна», скасування оскаржуваних позивачем реєстраційних дій (тобто виключення записів з ЄДР), а саме про припинення Колгоспу «Родіна» в результаті реорганізації шляхом приєднання до СБК «Родіна», не спричинить автоматичного виключення таких даних (про правонаступництво) зі статутних документів СБК «Родіна», а також до припинення діяльності цієї юридичної особи і, відповідно, не вплине на її можливість заявляти майнові та немайнові вимоги, в тому числі й до позивача, який вважає себе правонаступником Колгоспу «Родіна» (особою, якій належить право щодо Колгоспу «Родіна» та його майна).

Отже, задоволення заявлених позивачем вимог не вплине на спроможність позивача доводити у справах про майно (майнові праві), що саме ПАТ «Укргазвидобування», а не СБК «Родіна» є правонаступником Колгоспу «Родіна» і саме позивачу, а не останньому належать права на майно Колгоспу «Родіна», адже саме у спорі (спорах) про право, в тому числі про право на землю, нерухоме майно, оборотні та необоротні засоби тощо, підлягає доведенню як те, хто саме є законним правонаступником Колгоспу «Родіна» (в тому числі підстави набуття такого статусу), так і належність такого права відповідній особі (юридичній особі) та/або майновий інтерес щодо відповідного майна. Тобто саме в межах спору (спорів) про право підлягають доведенню та встановленню обставини, на які посилається позивач у цій справі, зокрема щодо припинення існування Колгоспу «Родіна» з 01.09.1992 у зв'язку із введенням його до складу Хрестищенського управління бурових робіт Державного підприємства «Укрбургаз» як підсобного сільського господарства, а також про передачу позивачу / набуття ним права на майно Колгоспу «Родіна».

КГС ВС зауважив, що спір у цій справі не є спором про правонаступництво, тобто спором, під час якого здійснюється встановлення юридичних фактів правонаступництва (заміни сторони матеріального правовідношення її правонаступником), факту (обставин) переходу прав і обов'язків від однієї особи (в цьому випадку Колгоспу «Родіна» внаслідок його припинення в результаті реорганізації) до іншої особи.

Позивач намагається довести, що він на законних підставах набув права на майно Колгоспу «Родіна» (право користування землею, право власності на нерухоме майно, права щодо основних і оборотних засобів тощо) і внаслідок набуття ним (позивачем) відповідних прав на майно Колгоспу «Родіна» останній припинив своєї існування, у зв'язку із чим СБК «Родіна» не може бути правонаступником Колгоспу «Родіна».

Проте саме у спорі про право позивач має доводити як законність набуття ним прав на майно Колгоспу «Родіна», так і факт того, що саме він є правонаступником Колгоспу «Родіна», який (факт правонаступництва) може не бути підставою набуття позивачем права (прав) на відповідне майно, якщо таке майнове право (права) позивач набув на інших підставах.

Оскаржуючи реєстраційні дії, які стосуються інших юридичних осіб, позивач, по суті, не доводить, як ці реєстраційні дії та реєстраційні дії про створення Колгоспу «Родина», а також використання СБК «Родина» найменування юридичної особи іншої організаційно-правової форми Колгоспу «Родина» порушують права та законні інтереси позивача – ПАТ «Укргазвидобування», яке не є (не було) ні членом Колгоспу «Родина», ні СБК «Родина», або як задоволення таких вимог дасть змогу зафіксувати факт законності набуття позивачем права (прав) на майно Колгоспу «Родина» (землю, нерухоме майно, основні та оборотні засоби тощо), а також факт правонаступництва позивача щодо особи, щодо якої вчинено реєстраційну дію і яку на момент звернення з позовом припинено шляхом її реорганізації, та захистить майновий інтерес позивача, який полягає у збереженні майна, що перебуває у його (законному, як вважає позивач) володінні. При цьому право на майно та факт правонаступництва щодо Колгоспу «Родина» позивач повинен доводити у спорі щодо майна, адже скасування реєстраційних дій, про які заявлено вимоги у цій господарській справі, не поновить прав позивача на передане йому майно та не зафіксує статусу його як правонаступника Колгоспу «Родина» в будь-яких публічних реєстрах. Водночас і збереження спірних записів в публічних реєстрах не підтверджує, що майно, яке є спірним, лише внаслідок існування цих записів перейшло від Колгоспу «Родина» до СБК «Родина».

Також КГС ВС відзначив, що такий спосіб захисту як заборона використання найменування юридичної особи іншої організаційно-правової форми (без доведення, що відповідне найменування є комерційною (фірмовою) назвою та/або захищене іншими правами інтелектуальної власності, встановленими законом) не передбачений законом, тобто є неналежним способом захисту, зокрема з огляду на те, що ПАТ «Укргазвидобування», яке не є (не було) ні членом Колгоспу «Родина», ні СБК «Родина», немає жодних оформлених відповідно до закону прав на відповідне найменування та не доводить, як використання однією юридичною особою найменування, яке збігається з найменуванням іншої юридичної особи, за їхніх різних організаційно-правових форм порушує права та законні інтереси позивача.

Ураховуючи наведене, КГС ВС касаційну скаргу задовольнив, постанову апеляційного господарського суду та рішення господарського суду скасував. Ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.12.2024 у справі № 826/7514/17 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123928148>.

2.4. Щодо правового статусу наглядової ради в закладі охорони здоров'я та обсягу її повноважень

Умова статуту некомерційного підприємства – лікарні про те, що підприємство є підпорядкованим, підзвітним та підконтрольним наглядовій раді, яка є колегіальним

органом управління, суперечить нормативним актам, що визначають правовий статус наглядової ради та обсяг її повноважень.

Наслідком включення такої умови до статуту лікарні є покладення на наглядову раду закладу охорони здоров'я виконання функцій, які не належать до її компетенції

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Комунального некомерційного підприємства «Кременецька опорна лікарня» Кременецької міської ради (далі – Підприємство) у справі за позовом скаржника до міської ради про визнання незаконним та скасування рішення міської ради, визнання недійсним Статуту підприємства (в частині), визнання протиправними дій щодо виключення окремих положень з нової редакції Статуту. Позовні вимоги Підприємства ґрунтувались на тому, що зміни, які внесені оспорюваним рішенням міської ради, не відповідають чинному законодавству, зокрема в частині підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності позивача наглядовій раді.

Господарський суд позовні вимоги задовольнив частково, визнав незаконним і скасував рішення міської ради в частині викладення у новій редакції статуту підприємства. В задоволенні решти позовних вимог відмовив.

Апеляційний господарський суд рішення господарського суду скасував частково. Визнав незаконним і скасував пункт рішення міської ради в частині викладення у новій редакції пункту Статуту підприємства. У решті рішення суду першої інстанції залишив без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Незважаючи на те, що позивачем заявлено вимоги про скасування рішення міськради та п. 1.4 Статуту повністю, ним не оспорується, що закріплення у п. 1.4 Статуту умови, що власником підприємства є Кременецька міська територіальна громада в особі Кременецької міської ради, Підприємство є підпорядкованим, підзвітним та підконтрольним власнику, засновано на вимогах Закону.

Доводи касаційної скарги позивача стосуються виключно включення до п. 1.4 Статуту Підприємства умови щодо того, що Підприємство є підпорядкованим, підзвітним та підконтрольним наглядовій раді, яка є колегіальним органом управління.

Відповідно до ст. 24 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», у редакції чинній на час прийняття рішення міськради, передбачено, що у державних та комунальних закладах охорони здоров'я, які надають спеціалізовану медичну допомогу, з якими головними розпорядниками бюджетних коштів укладені договори про медичне обслуговування населення, за рішенням власника закладу охорони здоров'я (уповноваженого ним органу) утворюються наглядові ради з обов'язковим залученням представників громадськості (за їхньою згодою). Наглядові ради також можуть утворюватися за рішенням власника в інших закладах охорони здоров'я.

Наглядові ради розглядають питання, зокрема, щодо дотримання прав та забезпечення безпеки пацієнтів, додержання вимог законодавства при здійсненні медичного обслуговування населення закладом охорони здоров'я, фінансово-господарської діяльності закладу охорони здоров'я.

Порядком утворення наглядової ради закладу охорони здоров'я, затверджений постановою КМУ від 21.11.2023 № 1221 визначено механізм утворення наглядової ради у державних та комунальних закладах охорони здоров'я, які надають спеціалізовану медичну допомогу, з якими головними розпорядниками бюджетних коштів укладені договори про медичне обслуговування населення.

Також, постановою КМУ від 21.11.2023 у № 1221 затверджено Типове положення про наглядову раду закладу охорони здоров'я (далі – Положення).

Положення визначає правовий статус, мету діяльності, склад наглядової ради державного, комунального закладу охорони здоров'я (далі – наглядова рада), права та обов'язки голови, членів та секретаря наглядової ради, а також порядок організації роботи наглядової ради.

З огляду на аналіз зазначених нормативно-правових актів КГС ВС відзначено, що наглядова рада закладу охорони здоров'я діє виключно в межах компетенції та повноважень, визначених Типовим положенням, є колегіальним органом управління закладу охорони здоров'я, який у межах компетенції, визначеної законом і положенням про наглядову раду, здійснює управління закладом охорони здоров'я, а також контролює діяльність керівника закладу охорони здоров'я.

Включення відповідачем до статуту позивача умови про те, що підприємство позивача є підпорядкованим, підзвітним та підконтрольним наглядовій раді, яка є колегіальним органом управління, суперечить наведеним вище нормативним актам, що визначають правовий статус наглядової ради та обсяг її повноважень. Наслідком включення такої умови до статуту позивача є покладення на наглядову раду закладу охорони здоров'я виконання функцій, які не належать до її компетенції, а тому вимоги позивача у цій частині є обґрунтованими.

Суд апеляційної інстанції, зазначивши, що статут може містити й інші відомості, що не суперечать законодавству дійшов помилкового висновку про відсутність підстав для виключення зі Статуту підприємства умови, що підприємство є підпорядкованим, підзвітним та підконтрольним наглядовій раді, яка є колегіальним органом управління. Посилання суду апеляційної інстанції на те, що право власника на створення наглядової ради передбачено нормами чинного законодавства, а отже, враховуючи вищенаведене та те, що власником підприємства є міська територіальна громада в особі міської ради, міська рада реалізувала надане їй законом право як власника майна створити наглядову раду, при цьому не порушивши жодних норм законодавства є безпідставними.

КГС ВС зазначив про те, що спір стосується не права відповідача як власника майна створити наглядову раду у комунальному підприємстві, а покладення на наглядову раду функцій, які не належать до її компетенції.

КГС ВС касаційну скаргу задовольнив частково. Рішення господарського суду та постанову апеляційного господарського суду в частині відмови в задоволенні позову про визнання незаконним і скасування рішення міської ради в частині викладення у новій редакції пункту Статуту Підприємства та визнання недійсним пункту Статуту в частині включення до нього умови про те, що підприємство позивача є підпорядкованим, підзвітним та підконтрольним наглядовій раді, яка є колегіальним органом управління, скасував. Прийняв в цій частині нове рішення, позов задовольнив частково.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.12.2024 у справі № 921/112/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123873488>.

3. Справи щодо земельних відносин

3.1. Щодо обсягу правомочностей землекористувача

Правовий статус постійних землекористувачів не передбачає їх права передавати земельну ділянку у вторинне користування.

Право постійного землекористування передбачає використання земельної ділянки за її цільовим призначенням безпосередньо та виключно землекористувачем без можливості передання такого права третім особам, у тому числі на підставі правочинів, за якими речові права на земельну ділянку іншій особі не передаються.

ОП КГС ВС розглянула касаційну скаргу прокурора у справі про визнання недійсними договору на виконання сільськогосподарських робіт та договору на поставку зерна майбутнього врожаю як удаваних правочинів, що вчинені сторонами з метою приховання іншого правочину, а саме договору оренди землі, а також про зобов'язання звільнити земельну ділянку.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Господарський суд першої інстанції рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, у задоволенні позову відмовив.

Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що спірні договори разом не є прихованим договором оренди землі, тому немає підстав для застосування положень земельного законодавства.

Судові рішення також мотивовані тим, що позовна вимога прокурора про визнання недійсним договору на виконання сільськогосподарських робіт без вимоги про застосування наслідків його недійсності не є ефективним способом захисту, бо не призводить до поновлення майнових прав позивача.

ОЦІНКА СУДУ

Розглядаючи аргументи касаційної скарги щодо правої природи оспорюваних договорів та незастосування до спірних правовідносин положень земельного законодавства, ОП КГС ВС виходила, зокрема з такого.

Правова природа договору не залежить від його назви, а визначається з огляду на зміст, а тому при оцінці відповідності волі сторін та укладеного договору фактичним правовідносинам суд повинен надати правову оцінку його умовам, правам та обов'язкам сторін для визначення спрямованості як їх дій, так і певних правових наслідків.

Відсутність у спірних правочинах чіткого викладення усіх істотних умов, необхідних для договорів оренди, не є достатньою підставою для висновку про відсутність між сторонами фактичних орендних правовідносин, адже неналежне оформлення відповідних відносин саме є тим способом, завдяки якому досягається прихована мета передачі земельних ділянок в користування.

Оспорювані договори за змістом фактичних відносин в комплексі можуть вважатися договором оренди земельної ділянки, оскільки за їх змістом вони виражають волю його сторін на укладання саме договору оренди землі, а неналежне оформлення договору та відносин оренди у цьому випадку є тим способом, завдяки якому досягається прихована мета передачі в користування земельної ділянки.

Розглядаючи справу з порушенням вимог статей 86, 237, 269 ГПК України суди належним чином не дослідили та не з'ясували характеру спірних правовідносин та правої природи оспорюваних договорів у їх сукупності, не дослідили належним чином зібрані у справі докази, зокрема, умови договорів на предмет їх відповідності вимогам закону, яким урегульовано питання підряду та поставки, мету цих договорів, з огляду на їх умови щодо прав і обов'язків сторін у взаємозв'язку, а отже, не з'ясували, чи не спрямоване таке використання земельних ділянок на умовах підряду та поставки прихованій меті передачі земельної ділянки в оренду, і якщо так – чи відповідає правочин, який сторони вчинили насправді, вимогам законодавства, що регулює такі правовідносини.

Суди не спростували тих обставин, що між відповідачами виникли відносини з передачі в оплатне користування земельної ділянки державної власності, метою яких є отримання товариством прибутку від врожаю сільськогосподарських культур, які там вирощуються, а умови оспорюваних правочинів свідчать про те, що між відповідачами фактично укладено договір оренди земельної ділянки, а тому до нього слід застосовувати правила, передбачені для договору оренди земельної ділянки.

Закон не передбачає недійсності удаваного правочину, а лише пропонує застосувати до відносин сторін норми, що регулюють той правочин, який сторони дійсно мали на увазі. Суд, встановивши удаваність правочину, визначає, який насправді правочин вчинили сторони, та застосовує відповідні норми законодавства, які регулюють спірні правовідносини.

Положення земельного законодавства не надають постійному землекористувачу права розпоряджатися відповідною земельною ділянкою, в тому числі шляхом надання її в оплатне користування (оренду), оскільки цим правом

наділений саме відповідний орган, уповноважений державою на здійснення таких функцій.

Правовий статус постійних землекористувачів не передбачає права постійного землекористувача передавати земельну ділянку у вторинне користування.

Державний акт на право постійного користування не є тим документом, який надає право користувачу земельної ділянки надавати третім особам земельну ділянку, тобто розпоряджатися нею, в тому числі шляхом надання в оренду чи в спільну діяльність, оскільки цим правом наділений відповідний орган, уповноважений державою на здійснення цих функцій.

Наявна у постійного землекористувача правомочність користування земельною ділянкою є обмеженою порівняно з правомочністю власника цієї земельної ділянки, який наділений не лише правом володіння та користування, а й правом на розпорядження землею, у тому числі шляхом її передачі в користування як з оформленням відповідного речового права (права оренди або права постійного користування), так і шляхом надання земельної ділянки у користування на підставі зобов'язального правочину, за яким право тимчасового користування земельною ділянкою не підлягає державній реєстрації.

Постійний землекористувач такими правами не наділений, оскільки право постійного землекористування передбачає використання земельної ділянки за її цільовим призначенням безпосередньо та виключно землекористувачем без можливості передання такого права третім особам, у тому числі на підставі правочинів, за якими речові права на земельну ділянку іншій особі не передаються.

ОП КГС ВС зазначила про відсутність підстав для відступу від висновку, викладеного у постанові ВС від 29.09.2022 у справі № 918/351/21(918/672/21) згідно з яким положення земельного законодавства не надають постійному землекористувачу права надання земельної ділянки в тимчасове користування, оскільки такий висновок відповідає положенням статті 317 ЦК України та статті 78 ЗК України.

При цьому ОП КГС ВС, спираючись на правовий висновок у постанові ВС від 23.10.2019 у справі № 904/8549/17, зауважила, що у постійного користувача (відповідача, який є стороною оспорюваних правочинів) відсутні повноваження на розпорядження земельною ділянкою, а земельна ділянка, яка надана на праві постійного користування, залишається у державній власності, позаяк особа, якій земельну ділянку надано у постійне користування із земель державної власності, наділяється лише правомочностями володіння і користування нею, право розпорядження – виключно компетенція власника.

ОП КГС ВС також розглянула доводи касаційної скарги, щодо способу захисту.

Суд скасував оскаржені судові рішення та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.11.2024 у справі № 905/20/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123426534>.

3.2. Щодо вимоги позивача, який не є стороною правочинів, про витребування земельної ділянки від її кінцевого набувача

Обраний позивачем спосіб захисту порушеного права шляхом визнання договорів недійсними не є ефективним засобом відновлення порушеного права позивача, адже за загальним правилом наслідком встановлення судом недійсності правочину є реституція. Відповідно визнання договорів щодо відчуження земельних ділянок недійсними не матиме наслідком захист прав позивача, оскільки він не є стороною цих договорів, а відповідно до ч. 1 ст. 216 ЦК України вимагати повернення одержаного на виконання правочину можуть лише його сторони

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ-2 у справі за позовом Міністерства оборони України (далі – Міноборони), Київського квартирно-експлуатаційного управління (КЕУ) до Міської ради, ТОВ-1, ТОВ-2, ТОВ-3 третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивачів – Кабінет Міністрів України (КМУ) за участю Офісу Генерального прокурора про визнання незаконними та скасування рішень міської ради, визнання недійсними договорів купівлі-продажу земельних ділянок.

Міноборони є користувачем земельної ділянки (частиною цієї ділянки є спірна земельна ділянка, яка була передана міськрадою в оренду, а згодом відчужена на підставі договорів купівлі-продажу) в межах військового містечка, яка за формою власності відноситься до земель державної власності, за цільовим призначенням - до земель оборони, перебуває на обліку в Київському КЕУ, а власником цієї землі є держава в особі КМУ.

Станом на 2004 рік на території земельної ділянки обліковувалося нерухоме військове майно, що належало державі, а саме 12 будівель і споруд, з яких п'ять перебували на балансі Київського КЕУ, а 7 - на балансі ДП Міноборони. ДП у 2004 продало нерухоме майно, яке у подальшому перейшло за договором купівлі-продажу до ТОВ-1, водночас інформації щодо переходу права власності чи користування земельної ділянкою на якій розміщене нерухоме майно у вказаних договорах відсутня.

У 2005 року між міськрадою та ТОВ-1 укладено договір оренди частини земельної ділянки, а іншу частину спірної ділянки згідно договору від 08.11.2006 передано у власність для експлуатації та обслуговування господарських будівель та споруд у складі майнового комплексу, водночас ТОВ-1 змінило цільове призначення цієї земельної ділянки та реалізувало земельну ділянку, що у свою чергу відчужило для ТОВ -2, він у подальшому для ТОВ-3 (договір від 29.04.2011).

Міноборони не погоджуючись із зазначеним звернулося до суду зазначаючи, що не надавало згоди на вилучення спірної земельної ділянки із земель оборони і підстави припинення права землекористування відсутні, тому рішення міськради про передачу та продаж земельної ділянки суперечать актам цивільного законодавства

та порушують права та інтереси позивачів, а укладені на їх підставі договори купівлі-продажу земельної ділянки слід визнати недійсними.

Справа розглядалася судами неодноразово.

Рішенням суду першої інстанції відмовлено у задоволенні позову, мотивуючи своє рішення тим, що позивачами не підтверджено належними та достатніми доказами наявності підстав для визнання незаконними та скасування рішень міськради, а позовні вимоги є похідними.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасоване та прийнято нове рішення, яким позовні вимоги задоволено повністю, виходячи з того, що земельне законодавство (на момент укладення оспорюваних договорів) не передбачало автоматичного переходу прав на земельну ділянку при переході права власності на будівлю, а в матеріалах справи відсутні докази віднесення спірної ділянки до земель комунальної власності. Землі оборони не можуть використовуватися у господарських цілях, а у міськради були відсутні повноваження на розпорядження земельною ділянкою.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до ч. 1 ст. 173 ГПК України похідною позовною вимогою є вимога, задоволення якої залежить від задоволення іншої позовної вимоги (основної вимоги).

СП КГС ВС звернула увагу на те, що рішення органу державної влади чи місцевого самоврядування за умови його невідповідності закону не тягне тих юридичних наслідків, на які воно спрямоване.

Тому під час розгляду справи, в якій на вирішення спору може вплинути оцінка рішення органу державної влади чи місцевого самоврядування як законного або протиправного (наприклад, у спорі за віндикаційним позовом), не допускається відмова у позові з тих мотивів, що рішення органу державної влади чи місцевого самоврядування не визнане судом недійсним, або що таке рішення не оскаржене, відповідна позовна вимога не пред'явлена. Під час розгляду такого спору слід виходити з принципу *jura novit curia* – «суд знає закони».

СП КГС ВС зазначив, що суд незалежно від того, оскаржене відповідне рішення чи ні, має самостійно дати правову оцінку рішення органу державної влади чи місцевого самоврядування та викласти її у мотивувальній частині судового рішення.

Отже, СП КГС ВС виснувала, що вимоги про визнання договорів недійсними не є похідними від вимог про визнання незаконними та скасування рішень органу державної влади чи місцевого самоврядування, оскільки задоволення перших не залежить від задоволення других.

У частині позовних вимог про визнання спірних договорів недійсними СП КГС ВС зазначила, що обраний позивачем спосіб захисту порушеного права шляхом визнання оспорюваних договорів недійсними не є ефективним засобом відновлення порушеного права позивача, адже за загальним правилом наслідком встановлення

судом недійсності правочину є реституція (ч. 1 ст. 216 ЦК України). Відповідно визнання договорів щодо відчуження спірних земельних ділянок недійсними не матиме наслідком захист прав позивача, оскільки він не є стороною цих договорів, а відповідно до ч. 1 ст. 216 ЦК України вимагати повернення одержаного на виконання правочину можуть лише його сторони.

Колегія суддів зазначає, що якщо право власності на спірне нерухоме майно зареєстроване за іншою особою, то належному способу захисту права відповідає вимога про витребування від (стягнення з) цієї особи нерухомого майна.

СП КГС ВС дійшла до висновку, що оскільки позивачі, які не є сторонами спірних правочинів, обґрунтовували свої вимоги тим, що право власності на земельну ділянку належить на праві власності державі, то єдиною належною позовною вимогою є вимога про витребування земельної ділянки від її кінцевого набувача, а решта позовних вимог (зокрема тих, які пред'явлені у справі, що переглядається) є неналежними. А обрання позивачем неналежного або неефективного способу захисту своїх прав є самостійною підставою для відмови в позові незалежно від інших встановлених судом обставин.

За результатами розгляду справи касаційну скаргу задоволено частково, постанову апеляційного суду скасовано, а рішення суду першої інстанції залишено в силі виклавши мотивувальну частину в редакції цієї постанови.

Детальніше з текстом постанови судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС ВС від 21.11.2024 у справі № 910/10986/18 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123873543>. Окрема думка суддів КГС ВС від 21.11.2024 за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123928544>

3.3. Щодо повноважень військових адміністрацій у сфері земельних правовідносин

Обмеження повноважень військових адміністрацій, зокрема, на надання земельних ділянок в оренду на строк понад один рік, стосується саме первинного надання їх у користування, що супроводжується певною процедурою, а не правовідносин щодо укладення договорів оренди землі на новий строк у межах вже існуючих договірних відносин

КГС ВС розглянув касаційну скаргу міської військової адміністрації за позовом ФГ до скаржника про визнання укладеними додаткових угод до договорів оренди землі

Між управління Держгеокадастру та Особа-1 (орендарем) було укладено декілька договорів оренди землі строком на 7 років. Особа-1 прийняла рішення про створення ФГ та передачі йому всіх прав і обов'язків орендаря за спірними земельними ділянками.

З проведенням в Україні децентралізації зазначені земельні ділянки були передані в комунальну власність громади і міська рада стала власником ділянок, відповідно і орендодавцем. Тобто, фактично відбулася заміна сторін у договорах.

У зв'язку із введенням у 2022 році воєнного стану на відповідних територіях були утворені військові адміністрації, які діяли замість місцевих рад і право розпоряджатися спірними ділянками перейшло до міської військової адміністрації, що спричинило виникнення спору щодо повноважень на продовження строку оренди під час дії воєнного стану.

Позивач направляв на адресу відповідача листи-повідомлення, в яких просив поновити (пролонгувати) строк дії договорів землі. Проте відповідь не отримав, що і стало підставою для звернення з позовом про визнання укладеними додаткових угод до договору оренди. На думку позивача мовчазна згода орендодавця означає автоматичне поновлення договорів на той самий строк і на тих самих умовах.

Постановою апеляційного господарського суду, скасовано рішення господарського суду, позов задоволено.

ОЦІНКА СУДУ

У відповідності до п. 12 та 26 ч. 2 ст.15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що військові адміністрації населених пунктів на відповідній території здійснюють повноваження із: здійснення управління майном, яке перебуває у комунальній власності відповідної територіальної громади (крім вирішення питань відчуження, у тому числі і шляхом приватизації комунального майна та надання комунального майна в оренду на строк понад один рік); вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин (крім вирішення питань відчуження з комунальної власності земельних ділянок та надання таких земельних ділянок в оренду на строк понад один рік).

КГС ВС зазначив, що з аналізу наведених норм законодавства слідує, що військові адміністрації наділенні повноваженнями на вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин, проте із прямою заборонаю відчуження з комунальної власності земельних ділянок та надання таких земельних ділянок в оренду на строк понад один рік.

КГС ВС дійшов висновку, що обмеження повноважень військових адміністрацій, передбачене пунктом 26 ч.2 ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», стосується лише первинного надання земельних ділянок, а не продовження чинних договорів.

Колегія суддів зауважує, що норми чинного законодавства, розмежовують змістовно різні поняття: «поновлення договору оренди землі», «надання (передача) земельних ділянок у користування» та «укладення договору оренди землі на новий строк» (ст. 33 Закону України «Про оренду землі»).

Таким чином, при надання (передача) земельних ділянок у користування шляхом укладення договору оренди землі є процесом досягнення згоди з усіх істотних умов договору, що створює юридичний факт, тобто утворює нові правовідносини між сторонами, які супроводжуються новими зобов'язаннями та укладенням договору

з урахуванням актуальних законодавчих норм і рішень відповідних органів влади. Отже під наданням земельних ділянок у користування шляхом укладенням договору оренди землі слід розуміти саме первинне надання земельної ділянки у користування.

Тобто у даному спорі мова йде про укладення договорів оренди землі на новий строк у межах вже існуючих договірних відносин, положення п. 26 ч. 2 ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» не розповсюджуються на спірні правовідносини сторін, у зв'язку з чим суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку щодо наявності підстав для задоволення позову.

КГС ВС зауважив, що визначені у п. 26 ч. 2 ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» обмеження повноважень військових адміністрацій, зокрема, на надання земельних ділянок в оренду на строк понад один рік, стосується саме первинного надання їх у користування, що супроводжується певною процедурою, а не правовідносин щодо укладення договорів оренди землі на новий строк у межах вже існуючих договірних відносин.

За результатами розгляду справи касаційну скаргу залишено без задоволення, а рішення суду апеляційної інстанції – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 17.12.2024 у справі № 922/502/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123928309>.

4. Справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів

4.1. Щодо вимог про визнання недійсними окремих положень договору про надання послуг з управління багатоквартирним будинком з підстав невідповідності його змісту Типовому договору

У разі визнання недійсним положення договору про строк його дії, враховуючи його значення як істотної умови, слід визнавати недійсним весь договір, що зумовлює за таких обставин і недійсність інших пунктів договору. Водночас, суперечність умов договору положенням Типового договору може свідчити про їх невідповідність вимогам закону, але сама по собі автоматично не вказує на порушення публічного порядку у розумінні ст. 228 ЦК України, та потребує дослідженню доказів того, що правочин вчинено з метою, яка явно суперечить інтересам держави і суспільства.

КГС ВС розглянув касаційні скарги ТОВ та ОСББ у справі за позовом ОСББ до ТОВ про визнання недійсним договору про надання послуги з управління багатоквартирним будинком.

Загальні зборів ОСББ прийняли рішення обрати управителем ТОВ з передачею всіх функцій управління багатоквартирним будинком.

На виконання цього рішення ОСББ та ТОВ, як управителем, уклало договір строком та сім років, за умовами якого останній зобов'язується надавати співвласникам послугу з управління багатоквартирним будинком, а співвласники

зобов'язуються оплачувати управителю послугу з управління згідно з вимогами законодавства та умовами цього договору.

Вважаючи порушеними права співвласників будинку ОСББ звернулося до суду з позовом до ТОВ про визнання недійсним договору укладеного між сторонами. В обґрунтуванні заявлених вимог позивач стверджував, що окремі положення договору не відповідають положенням законодавства та змісту Типового договору, затвердженого постановою КМУ № 712 від 05.09.2018.

Позивач посилався на те, що деякі умови договору порушують права співвласників будинку. Серед них: право управителя розпоряджатися спільним майном без погодження з загальними зборами співвласників; право змінювати витрати на управління без затвердження співвласниками; встановлення штрафу за дострокове розірвання договору; строк дії договору на сім років, що суперечить вимозі закону про обмеження строку до одного року.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, посилаючись на чинність рішень загальних зборів ОСББ, які затвердили управителя та умови договору.

Суд апеляційної інстанції частково задовольнив позов, визнавши недійсними окремі пункти договору, що порушували положення Типового договору.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що положення законодавства не визначають дослідження чинності та відповідності рішень загальних зборів вимогам статуту ОСББ чи законодавства як передумову для реалізації права на оскарження договору.

За змістом ч. 9 ст. 10 ЗУ «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» та статуту ОСББ, до виключної компетенції загальних зборів належать питання обрання та відкликання управителя, затвердження й зміна умов договору з управителем, а також передача функцій управління спільним майном багатоквартирного будинку. Водночас жодне з цих положень не містить вимоги про обов'язковість отримання дозволу загальних зборів для звернення до суду з позовом про оспорення договору, укладеного від імені об'єднання.

Відповідно до ч. 4 ст. 179 ГК України при укладенні господарських договорів сторони можуть визначати зміст договору на основі типового договору, затвердженого КМУ, чи у випадках, передбачених законом, іншим державним органом або органом державної влади, коли сторони не можуть відступати від змісту типового договору, але мають право конкретизувати його умови.

Колегія суддів зазначила, що типовий договір у розумінні ст. 179, 184 ГК України не є ні нормативним актом, ні самостійним укладеним договором. Натомість він становить собою сукупність істотних умов, які уповноважений орган визначає як такі, що є обов'язковими при укладенні сторонами договору відповідного типу, однак такі умови можуть бути конкретизовані, що є невід'ємним правом сторін при встановленні, зміні або припиненні їх взаємних прав та обов'язків.

Таким чином, законодавство України чітко унормовує можливість конкретизації умов Типового договору. Це положення не потребує додаткового тлумачення чи роз'яснення, оскільки його застосування залежить від конкретних обставин спору та характеру спірних правовідносин.

КГС ВС звернув увагу, що поняття конкретизації істотних умов Типового договору не охоплює зміну таких умов, якщо це суперечить меті чи суті Типового договору. Тому, у даному випадку ТОВ помилково ототожнює конкретизацію зі зміною строку дії договору шляхом його збільшення. Відтак, зміна строку дії договору шляхом його збільшення не є конкретизацією умов Типового договору у розумінні ст.179 ГК України.

Колегія суддів зазначила, що за обставинами спору, у разі визнання недійсним положення договору про строк його дії, враховуючи його значення як істотної умови, слід визнавати недійсним весь договір, що зумовлює за таких обставин і недійсність інших пунктів Договору.

Водночас, суперечність умов договору положенням Типового договору може свідчити про їх невідповідність вимогам закону, але сама по собі автоматично не вказує на порушення публічного порядку у розумінні ст. 228 ЦК України, та потребує дослідженню доказів того, що правочин вчинено з метою, яка явно суперечить інтересам держави і суспільства.

Разом з тим, положеннями ст. 12, 13 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» передбачено, що об'єднання самостійно визначає порядок управління багатоквартирним будинком та може змінити його у порядку, встановленому цим Законом та статутом об'єднання. Якщо функції з управління багатоквартирним будинком за рішенням загальних зборів об'єднання передано управителю, відносини з управління регулюються договором, укладеним між об'єднанням і управителем, умови якого повинні відповідати умовам типового договору, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної житлової політики і політики у сфері житлово-комунального господарства.

З метою реалізації цих правових норм КМУ затверджено Типовий договір, яким, зокрема, імперативно визначено, що строк дії такого договору складає один рік, чому спірний Договір не відповідає.

КГС ВС зазначив, що таке безальтернативне закріплення строку дії такого договору повинно, з одного боку, стимулювати управителя ефективно та належним чином здійснювати передані йому функції, а з іншого боку забезпечувати право ОСББ на відмову від його послуг у випадку невиконання або неналежного виконання ним своїх обов'язків за договором, зміни економічної або соціальної ситуації тощо.

КГС ВС зауважив, що суд апеляційної інстанції не в повній мірі врахував положення ст. 180 ГК України та ст. 217 ЦК України, що спричинило помилкове часткове задоволення позову, замість визнання Договору недійсним в цілому.

За результатами розгляду справи касаційну скаргу ТОВ залишено без задоволення, задоволено касаційну скаргу ОСББ, скасовано оскаржувану постанову апеляційного суду в частині відмови у задоволенні позовних вимог, та ухвалено нове рішення про задоволення позовних вимог в повному обсязі.

Детальніше з текстом додаткової постанови КГС ВС від 27.11.2024 у справі № 910/17027/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123674422>

5. Процесуальні питання

5.1. Щодо виключного права державних спеціалізованих установ на проведення трасологічної експертизи

З огляду на те, що ТОВ «Незалежний інститут судових експертиз» не є державною спеціалізованою організацією, воно не має права на проведення трасологічних експертиз, а тому висновки експертів цієї установи є недопустимими доказами та не можуть бути взяті до уваги під час вирішення спору

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ПрАТ у справі за позовом АТ до скаржника про стягнення вартості недооблікованої електричної енергії та за зустрічним позовом ПрАТ до АТ про визнання недійсним акта про донарахування споживачу вартості недооблікованої електричної енергії.

АТ (постачальник, оператор системи) та ПрАТ (споживач) шляхом підписання заяви-приєднання уклали договір про надання послуг з розподілу електричної енергії.

На виконання умов договору представник АТ провів технічну перевірку засобів обліку електричної енергії на об'єкті відповідача та виявив порушення, а саме: явні ознаки втручання в параметри розрахункового засобу обліку, що призвело до необліку електричної енергії; на корпусі електролічильника в районі лічильного механізму були характерні пошкодження корпусу лічильника (отвір в кожусі лічильника); аналогічні пошкодження мала шафа обліку. Під час проведення контрольного огляду виявити зазначене порушення не мали можливості.

За фактом виявленого порушення складено акт про порушення Правил роздрібного ринку електричної енергії, затверджених постановою НКРЕКП від 14.03.2018 № 312 (зі змінами і доповненнями, далі – Правила). Надалі виявлене порушення ліквідоване шляхом заміни засобу обліку на інший, придатний до експлуатації, що підтверджується актом технічної перевірки та актом про пломбування, а лічильник № 242056 вилучено як речовий доказ, запаковано в окремі пакет та опломбовано пломбою оператора системи.

Надалі за клопотанням голови ПрАТ було проведено експертизу. За результатами електротехнічного дослідження, проведеного ТОВ «Незалежний інститут судових експертиз», складено висновки експерта та встановлено, що лічильник електричної енергії № 242056 має пошкодження у вигляді наскрізного отвору; при огляді на поверхні облікового диску виявлено численні подряпини. Пошкодження на обліковому диску однозначно свідчать про сторонній вплив на нього через виявлений отвір в верхній частині корпусу наданого лічильника електричної енергії. Таке втручання могло призвести до зменшення кількості облікованої електричної енергії лічильником електричної енергії № 242056 через виявлений отвір в його корпусі.

За висновками комісії з розгляду актів про порушення Правил ухвалено рішення, оформлене протоколом, про те, що акт про порушення підлягає розрахунку відповідно до п. 8.4.10 Правил, внаслідок чого оператором системи нараховано споживачу 1 114 952,71 грн вартості недооблікованої електричної енергії.

Наведені обставини стали підставою для звернення позивача з первісним позовом до суду, в якому він просив стягнути з відповідача вартість необлікованої електричної енергії та плату за перетікання реактивної енергії.

Водночас ПрАТ надало висновки експерта Полтавського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру та експерта Львівського науково-дослідного інституту судових експертиз, які узагальнено зводяться до того, що на зовнішній та внутрішній поверхнях металевої шафи для монтажу електричних лічильників, встановленої в будівлі ремонтно-механічного цеху ПрАТ, пошкоджень, характерних для несанкціонованого доступу до внутрішньої частини шафи, не виявлено і з технічного погляду здійснення механічної дії на роботу приладу обліку електроенергії № 242056 через отвір діаметром 1,3 мм на верхній частині корпусу приладу обліку через верхню кришку металевого ящика із зачиненими дверцятами опломбованої металевої шафи для монтажу електричних лічильників неможливо.

Справа розглядалася неодноразово.

Рішенням господарського суду відмовлено в задоволенні первісного позову; зустрічний позов задоволено. Визнано недійсним рішення АТ, оформлене протоколом засідання комісії постачальника з розгляду акта про порушення споживачем Правил та донарахування споживачу вартості недооблікованої електричної енергії.

Постановою апеляційного господарського суду рішення суду першої інстанції скасовано повністю, ухвалено нове рішення, первісний позов задоволено повністю, в задоволенні зустрічного позову відмовлено повністю. Судове рішення мотивовано тим, що матеріали справи містять допустимі докази на підтвердження факту пошкодження засобу вимірювальної техніки на об'єкті споживача та його втручання в роботу електролічильника, а саме висновки експертів ТОВ «Незалежний інститут судових експертиз» від 11.06.2020 № 9521 та від 26.01.2021 № 9635, які відповідають вимогам законодавства (п. 8.4.4 Правил) у сфері експертної діяльності (Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (далі – Інструкція № 53/5)).

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що суди попередніх інстанцій, розглядаючи справу, не вирішили головного питання цього провадження, зокрема не встановили, яку саме експертизу було проведено експертами ТОВ «Незалежний інститут судових експертиз» та до якого виду експертиз вона належить.

Згідно із ч. 3 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

Відповідно до п. 1.2.1 Інструкції № 53/5 трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи) експертиза є підвидом криміналістичної експертизи.

До державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України (ч. 2 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу»).

КГС ВС зазначив, що місцевий господарський суд, розглядаючи справу, після направлення її на новий розгляд до суду першої інстанції, з урахуванням такого висновку, встановив, що законних підстав для проведення експертизи лічильника ТОВ «Незалежний інститут судових експертиз» не було. Матеріали справи не містять доказів того, що згадане підприємство є спеціалізованою організацією, яке має право на проведення відповідних трасологічних експертиз, а тому висновки експертів цієї установи є недопустимими доказами та не можуть бути взяті до уваги під час вирішення цього спору. Поза тим висновки експертних організацій, які мають право на проведення відповідних досліджень, долучені до матеріалів справи після ухвалення комісією постачальника рішення про донарахування споживачу вартості недооблікованої електричної енергії, є також недопустимими доказами, а тому суд не може встановити наявності чи відсутності порушення на підставі таких висновків. До моменту встановлення факту втручання споживачів у роботу приладів обліку енергопостачальника не має підстав для здійснення донарахувань без наявності відповідних висновків спеціалізованих організацій.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи, а в інших випадках – також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом.

Отже, трасологічна експертиза є підвидом криміналістичної експертизи, а тому може проводитися лише державними спеціалізованими установами.

КГС ВС зауважив, що апеляційний господарський суд переглянув судові рішення місцевого господарського суду без урахування висновку Верховного Суду, викладеного в постанові від 04.07.2023 у цій справі, та скасував судовий акт першої інстанції, в якому встановлені фактичні обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, стосовно здійснення експертних висновків ТОВ «Незалежний інститут судових експертиз», яке не має права на проведення відповідних досліджень, через що такі висновки відхилені судом першої інстанції.

За результатами касаційного провадження постанову апеляційного господарського суду скасовано, а рішення місцевого суду залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 28.11.2024 у справі № 917/602/21 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123426625>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за грудень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду, судові палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Київ, 2024. – 42 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 @supremecourt_ua

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua